

PER DAHL:

Om amerikansk konservatism

Konservatismen i USA hade varit en död tankeinriktning sedan Roosevelts New Deal när Richard M Weaver gav ut "Ideas have Consequences" 1948. Den blev utgångspunkten för en växande intellektuell konservatism.

Nu har hans essäsamling "The Southern Essays" utkommit.

USAs tyngdpunkt förskjuts långsamt mot syd och väst, bort från fackföreningar och välfärdsstatstänkande. Den processen mot the New South hade aldrig varit möjlig utan Weavers insatser för The Old, Solid South.

Fil kand Per Dahl är ledarskribent vid tidningen Barometern och har varit ordförande i föreningen Heimdal i Uppsala.

Av och till framträder någon radikal debattör för att klaga över den hädangångna, hederliga kulturkonservatismen. Vem som skall räknas som anständigt kulturkonservativ, till skillnad från framfusigt nykonservativ, bestäms oftast efter en enkel regel – han skall ha slutat verka för minst två decennier sedan. Om femtio år kommer därför troligen Gösta Bohman att på Dagens Nyheters ledar- och debattplats framställas som den ansvarsfulle, i kontrast till den tidens politiker.

Konservatism contra liberal marknadstro

Men det ligger sanning i att konservatism och liberal marknadstro står i ett spänningsförhållande. Cambridgeakademikern George Watson målar fram konflikten med färg och nerv under rubriken "Den konservativa motsägelsen. Att misstolka andan hos Adam Smith" i den brittiska tidskriften Encounter.

Hur kan en konservativ verka för konkurrens och fria marknadskrafter, frågar Watson. Historiskt sett har de konservativa (han anför brittiska exempel) aldrig stått för denna politik. Däremot för motsatsen, alltifrån Wellingtons och Peels frihandelsmotstånd, lord Beaconfields socialreformer och lord Randolph Churchills tory democracy.

Ty konkurrens och marknadskrafter står för förnyelse, nivellering och jämlikhet, konstaterar Watson. Vad har det att göra med det stabila arv från generation till generation som konservatism vill värna? Visst vill den konservative skydda rikedomerna, fortsätter han, men märk väl, den nedärvda, inte uppkomligens.

Med förundran betraktar artikelförfattaren dagens brittiska konservativa parti — en samling medelklassiga småborgare som tror sig var aristokrater eller storbourgeoisie! (själv vill Watson synbarligen stå utanför fällan som en kallt betraktande socialliberal).

Hur många i moderata samlingspartier skulle skriva under de sex punkter med vilka Russel Kirk karakteriserar konservatismen i *The Conservative mind*? Att skiktning och klasser är nödvändiga om en nation skall förbli ett kultursamhälle? Skulle den som själv kämpat ihop sitt välstånd vara sämre än den rike arvingen på att använda rikedomerna på det vis som är förenligt med kultur och civilisation? Watson talar om faran med "shopocracy" — hur många vill ta den i och för sig konservativa termen krämarvälde i sin mun.

I modern politik är förhållandet mellan konservatismen och marknadsliberalismen problematiskt. Ett möjligt sätt att reglera det kan vara det Carl Rudbeck pekar på i en artikel om liberalismen och romantiken (SvD 23/12 1987). Endast i det liberala samhället skulle det finnas möjligheter för romantikerna att i sitt eget liv hävda romantikens samhällsfrånvända värden. Försök att göra romantikerna samhällstillvänd får till slut som följd ett samhälle med totalitära anspråk, i vilket utrymmet för den enskilde snabbt krymper. Kanske är det på samma sätt med konservatismen. Den kan leva som ett väsentligt privat förhållningssätt i ett samhälle som lyckligtvis är oväsentligt så länge det förblir begränsat.

The Southern Essays

Ett djupare perspektiv möter vi i en rela-

tiv färsk nyutgåva av Richard M Weaver, *The Southern Essays*. (Liberty Press, Indianapolis 1987.)

Det är onekligen ett viktigt vittnesbörd. Weavers *Ideas Have Consequences* (1948) markerar vändpunkten i en amerikansk konservativ tradition. Konservatismen i USA hade varit en död tankeriktning sedan Roosevelts New Deal. Framstegsoptimism och vad som i USA benämns liberalism hade varit självklara utgångspunkter för samhällsdiskussion. Weaver blev genom sitt verk utgångspunkten för en växande intellektuell konservatism. Rörelsen manifesterade sig 1953 i Russell Kirks *The Conservative Mind*. Utan denna intellektuella bas hade det nya politiska klimatet som rått under de senaste åren aldrig vuxit fram.

Visserligen har förändringen i mycket gått i marknadsliberal riktning. Men den hade aldrig varit möjlig utan den konservativa grund Weaver beskriver.

Richard Weaver verkade som professor i engelska vid University of Chicago. Han förblev dock alltid sydstatsbo. 1930 hade författaren och intellektuella vid Vanderbilt University samlat sig till manifestet *I'll Take My Stand*. Mot nordstaternas industrikultur hade de satt söderns traditionella jordbrukarvärld; gruppen fick namnet *The Southern Agrarians*. Det gruppen då stod för var väl närmast ett slags konservativ bondeförbundsideologi, den splittrades sedan, och några medlemmar anslöt sig till mer extrema antikapitalistiska högerriktningar. Weavers insats bestod i mycket i att utveckla och förädla det *I'll Take My Stand* innebar.

Finns det någon region i USA som är så genomspunnen med myt och romantik som just de elva stater som bröt sig ur

unionen 1861? Vi har kanske mest mött myten – filmen *Borta med vinden*, Frans G Bengtssons essäer över snillrika generaler i grå rockar, dans på plantageverandan medan negersången tonar i bakgrunden.

Söders kultur

Richard Weaver låter oss möta söders kultur med mycket av romantiken bort-sällad. Ty han hävdar ändå att där existerade en artikulerad, självständig kultur, skild från nordens.

Södern hade för det första inte brutit lika bryskt med det europeiska förflutna. Den betraktade sig snarare som en Gamla världens arvtagare. Så ansågs det naturligt att nya generationer sändes tillbaka till England för sin utbildning – ett exempel är Edgar Allan Poe. Så bevarades också Europas regionalism och samhälle. I sydstaterna läste man inte sir Walter Scott därför att han skrev spännande romaner. Man läste honom därför att man sympatiserade med hans samhällssyn, nämner Weaver som exempel, i Russel Kirks efterföljd.

Dialekter, bryr sig någon om dem norr om Potomac, frågar engelskprofessorn i Chicago uppgiven. I Södern gör man det – var man är född är inte ointressant. En tennesseebo anses böra bemöta godsägaren från Virginia vördnadsfullt, men denne lämnar i sin tur, om han vet att skicka sig, företrädare för charlestonbon från South Carolina . . . De vet att deras värde inte enbart är av dem själva. De bär, och personifierar, sin bygds och släkts traditioner. Men så existerar också, fullföljer sydstatsförfattaren, gemenskapen och jämlikheten mellan bygdens barn, när de

lojalt bär upp sina skilda samhällsroller.

Det innebär inte att söders samhällsgemenskap skulle ha karaktäriserats av ett slags ytlig jämlikhet, tillägger Weaver. Visserligen kom nybyggarna till ett jungfruligt land utan klassamhälle. Men de skapade ett. Gentlemannaidealet fordrade inte rikedom, däremot att bäraren levde upp till de normer han själv fritt ställt upp. Man duellerade, men inte med den som inte var en jämlike.

Nåväl, hans något nostalgiska skildring ligger ändå på gränsen till den romantiska klichén. Kärnan i Weavers beskrivning av sydstatsarvet är den inte.

Amerikanen från norr, konstaterar han emellertid, har aldrig lärt känna nederlaget. Yankeem tror sig leva i en utvald nation, som aldrig besegrats. Söder om Mason-Dixon-linjen är det annorlunda. Här finns, eller fanns då Weaver skrev, samma minnen som i Europa av offer, skövling, nederlag och ockupation. En främmande stats fana har paraderat genom nedbrända städers gator.

Nederlagets minnen gav åt syd sinnet för det tragiska, utvecklar essayisten Weaver. Tillvaron är för sydstatsbon inte trivial, problem löses inte på psykoanalytikerns soffa. De val vi gör är inte positiva och negativa, de väger mellan ont och gott. Framgång är minst av allt ett säkert tecken på det vällovliga. Det samhälle Weaver uppfattar är en arena för moraliskt samspel, inte för effektivt resursutnyttjande.

Weaver exemplifierar i en essä ur den amerikanska litteraturen. Här griper han tillbaka på en av många framförd tes. Vad vet nordens om synden och det onda? Om vad som kan ske i en människas inre? Norden är materiell – inte södern. Eller

snarare naivt optimistisk. I en skildring av olika slags individualism i det amerikanska arvet kontrasterar Weaver Henry David Thoreau med John Randolp. Thoreau, naturälskaren från Walden, är en individualist som flyr det onda. Weaver refererar yankeens skildring av en fängelsevistelse efter att han vägrat betala skatt. När han släpptes ut vandrade Thoreau ut i den orörda naturen, upp i bergen. När han såg ut över himlen kom friheten – fängelset var fanns det? Det stod kvar, fast utom synhåll för den naturälskande anarkisten, kommenterar Weaver kärvt, med nya fångar i cellerna. Den halvt galne, aristokratiske virginiegodsägaren John Randolph, Thoreaus samtide, är till slut en långt säkrare vägvisare för amerikansk individualism.

Weaver återkommer till grundtemat, vikten av att inte fly den moraliska dimensionen, när skriver om utbildningens betydelse. Sydstatsuniversitetet fostrar, hoppas han, och gläds åt de skamfilade dörrarna i ett Virginiauniversitets korridor. Långt viktigare är studenternas stålblanka romarcitat.

Tyngdpunkten förskjuts

Omvälningen i USAs politiska liv har nu kanske nått en vågdal. Politiken karaktäri-

seras mera av samlingen till mitten än av den högervåg som förde en president Reagan till makten. Kanske ser vi också ett gradvis ökande självförtroende hos den liberala vänstern. Men politikens dagordning är ändå långt från the New Deals program. Avpolitisering och marknadstänkande är fortfarande ideal. USAs tyngdpunkt förskjuts långsamt mot syd och mot väst, bort från fackföreningar och välfärdsstatstänkande.

Den processen mot the New South, hade, som tidigare sagts, aldrig varit möjlig utan Weavers insatser för The Old, Solid South, Utan den solida bas av värdekonserveratism som Weaver bidrog till att skapa, skulle dagens marknadsliberalism troligen aldrig nått någon intelleuell styrka i USA.

Visst finns den motsättning mellan konserveratism och marknad som George Watson förde fram. Men den är inte absolut annat än för den som endast ser liberalism och konserveratism som endimensionella fördelnings- och regelsystem. Med Weavers begrepp blir konserveratism, eftersom den vägrar att frånta människan rollen som individen mellan det onda och det goda, den mylla som krävs för marknadsliberalismens växt, eller den klangbotten som krävs för att dess ton skall kunna ljuda.